

RÄTTSFALLSANALYS

Beställare ges tillgång till entreprenörens ekonomisystem

Analys av Göteborgs tingsrätts dom den 6 december 2024 i mål nr T 425-23

Inledning

Entreprenader genomförs ofta med ersättningsformen löpande räkning enligt självkostnadsprincipen i AB 04 kap. 6 §§ 9 och 10. Ersättningsformen innebär, i korthet, att entreprenören är berättigad till ersättning för dels sina faktiska och verifierade kostnader, dels ett avtalat entreprenörarvode som baseras på en procentuell andel av de faktiska och verifierade kostnaderna.

En överdebitering av de faktiska och verifierade kostnaderna innebär således att beställaren inte bara betalar för mycket för kostnaderna som sådana, utan att även entreprenörarvodet ökar. På så sätt kan beställaren sägas bli ”dubbelt” överdebiterad om entreprenören påstår sig ha högre kostnader än vad som faktiskt är fallet.

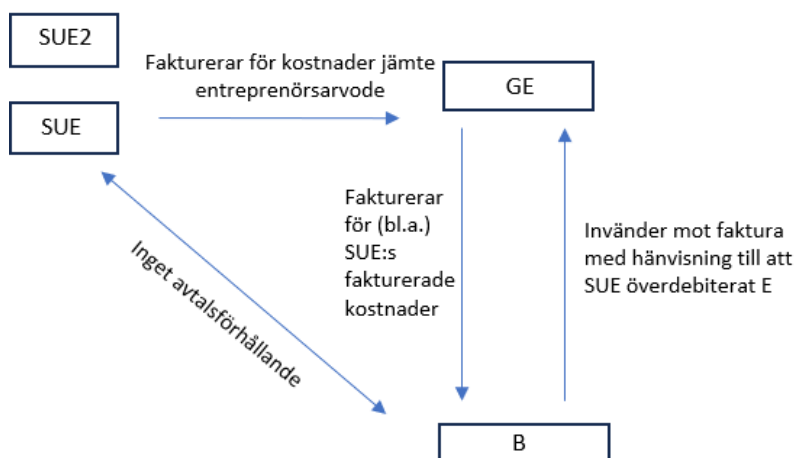
Från beställarens perspektiv finns därför ett starkt incitament att kontrollera kostnaderna för att undvika överdebitering. Hur pass långtgående möjligheter beställaren har att kontrollera entreprenörens kostnader är emellertid oklart.

Göteborgs tingsrätt har i sin dom från den 6 december 2024 i mål **T 425-23** prövat frågan om beställarens rätt att få tillgång till entreprenörens ekonomisystem och andra relevanta handlingar – såsom avtal med leverantörer – för att granska entreprenörens kostnadsredovisning och kunna fastslå den verkliga självkostnaden.

Målet kan öppna upp för beställare att i högre utsträckning kontrollera entreprenörens faktiska kostnader och är därför intressant att studera närmare.

Omständigheter i målet

Entreprenören (”GE”) hade med stöd av underentreprenörer utfört arbeten vid ett sjukhus i Göteborg. Av intresse i målet är särskilt två underentreprenörer, hädanefter benämnda som ”SUE” och ”SUE2”. Projektet genomfördes som en utförandeentreprenad i samverkan, där ersättningen utgick på löpande räkning enligt självkostnadsprincipen. Beställaren (”B”) innehöll betalning (till GE) med hänvisning till att SUE debiterat överpriser för materialinköp vilka alltså drabbade B. Parts- och avtalsrelationerna kan alltså, något förenklat, ritas upp enligt följande:

SUE stämde GE för utebliven betalning, medan GE i sin tur stämde B. B stämde även SUE och yrkade på tillgång till SUE:s ekonomisystem och handlingar. Tingsrätten kumulerade målen och prövade B:s yrkanden i en deldom. Till saken hör också att det i AFC.61 i AF-delen förekom följande formulering:

AFC.61

Entreprenaden genomförs i öppen samverkan varför kostnaderna skall hanteras med full öppenhet och insyn för GE och B. Ett exempel på full insyn är att GE och B genom handledning eller hjälp av SUE skall ges full tillträde till SUE:s ekonomisystem.¹

Beställarens inställning

B hävdade att skrivningen i AFC.61 innebar att B tillerkändes en insyns rätt i SUE:s ekonomisystem. B ansåg vidare att denna insyns rätt omfattade all kostnadsrelaterad dokumentation, inklusive avtal med SUE:s leverantörer och ej begränsat till den specifika entreprenaden.

B hänvisade bland annat till att B hade givits en sådan insyns rätt av en annan underentreprenör i entreprenaden, närmare bestämt SUE2, varvid B uppdatat att SUE2:s leverantör retroaktivt hade reducerat sina verkliga priser gentemot SUE2 genom att utställa kreditfakturer som (missvisande) var märkta: ”marknadsföringsbidrag”.

Problemet med retroaktiva rabatter vid inköp av material, vilka återbetalas till entreprenören efter fakturering, har även uppmärksammats av Konkurrensverket. B hänvisade till en rapport från Konkurrensverket, i vilken Konkurrensverket konstaterar att upplägg med systematisk överdebitering avseende material är vanligt förekommande samt att sådana överdebiteringar syftar till att hålla entreprenörens verkliga självkostnader dolda för beställaren.

Som nämnt ovan, innebär detta svårigheter för beställaren när det gäller att kontrollera de faktiska inköpskostnaderna och riskerar i sin tur att leda till att kostnaden för entreprenaden blir dyrare än vad den egentligen skulle bli.²

Underentreprenörens inställning

SUE vitsordade att avtalet innehöll en insyns rätt men hävdade att denna begränsades till kostnadsgranskning enligt självkostnadsprincipen, d v s att skrivningen endast avsåg originalverifikationer som var kopplade till den aktuella entreprenaden.

Tingsrättens bedömning

Tingsrätten valde att tolka parternas avtal i enlighet med den tolkningsmetod som Högsta domstolen redogjort för i flertalet rättsfall sedan tidigare.³

Tingsrätten poängterade att målet inte syftar till att vare sig utreda eller komma till rätta med problemet med dolda rabatter, utan enbart huruvida B har en avtalsenlig rätt att få tillgång till SUE:s ekonomisystem och övriga handlingar som B begärt. Med det sagt, uttalade dock domstolen att problemet med dolda rabatter kan få betydelse vid avtalstolkningen.

I enlighet med den tolkningsmetod som tillämpas vid avtalstolkning, inledde tingsrätten med att utreda huruvida en **gemensam partsvilja** förelåg vid avtalslutet. Efter att domstolen konstaterat att någon sådan inte gick att utröna, gjordes en **objektiv tolkning** av avtalsvillkoret.

Vid denna objektiva tolkning utgör ordalydelsen utgångspunkten. Tingsrätten konstaterade härvid att ”[v]ad som avses med ekonomisystemet definieras inte [i parternas avtal].” (vårt förtydligande). Parterna ansåg att ”ekonomisystemet” skulle tolkas enligt följande.

B: Med ”SUE:s ekonomisystem” avses hela SUE:s ekonomisystem.

SUE: Formuleringen ger endast B rätt att granska **verifikationer** avseende affärshändelser hänförliga till den specifika entreprenaden (det vill säga samma rätt som redan följer av AB 04/ABT 06 kap. 6 § 10 p. 4) och inte en generell granskningsrätt.

¹ Se AFC.61 i sin helhet på sid. 52 i tingsrättens dom, som är likalydande i AF-delen mellan B och GE och mellan GE och SUE.

² Se sid. 47 i tingsrättens dom och däri gjorda hänvisningar.

³ Se Konkurrensverkets rapport 2021:4 s. 121.

Tingsrätten, som ansåg att ordalydelsen som sådan inte gav ett entydigt svar på vad som åsyftades, konstaterade dock att "[...] skrivningen tillsammans med övriga skrivningar i avtalet tyder på en rätt till en långtgående granskning [...]"

"[...] skrivningen tillsammans med övriga skrivningar i avtalet tyder på en rätt till en långtgående granskning [...]"

- Göteborgs tingsrätt, mål nr T 425-23, s. 55

Vid den efterföljande övergripande rimlighetsbedömningen som gjordes av domstolen, ansåg tingsrätten att B:s tolkning, som innebar en långtgående insyn i SUE:s hela verksamhet, var oproportionerligt betungande för SUE.

Dock ansågs även SUE:s inställning orimlig, då den inte tillförde någon ytterligare rättighet än vad som följer av AB 04. En sådan

tolkning får anses orimlig eftersom det (i så fall) inte fanns någon egentlig anledning att ha med klausulen i avtalet.

Tingsrättens slutsats

Slutligen kom tingsrätten fram till en tolkning där B har rätt att gå in i SUE:s ekonomisystem avseende *entreprenaden*. Enligt tingsrätten omfattar denna rätt avtal, prislistor och rabattavtal med relevans för projektet, men alltså inte en allmän rätt att granska SUE:s hela ekonomisystem. B gavs dock även en rätt att få tillgång till SUE:s ekonomisystem vad gäller *samtliga* krediteringar och betalningar från grossister under en angiven tidsperiod, oavsett vilken entreprenad sådana krediteringar och/eller betalningar dessa är hänförliga till.

Ovanstående skulle enligt tingsrättens beslut ske inom tre veckor. Det är härvid intressant att notera att tingsrätten förenade besluten med vite om 100 000 kr per påbörjad vecka varmed SUE försitter den av tingsrätten beslutade tiden. Detta är, för undvikande av tvivel, alltså inte ett vite som i förekommande fall ska betalas till B; utan till staten.

Analys och sammanfattning

Inledningsvis kan konstateras att B gavs en **långtgående rätt** att ta del av SUE:s ekonomisystem. Även om domstolen inte hade för avsikt att bedöma (eller komma till rätta med) problemet avseende systematiska överdebiteringar, öppnar rättsfallet likväl upp för **möjligheten** att fler beställare använder sig av dylika formuleringar i avtal med entreprenören för att på så sätt skydda sig mot entreprenörens överdebiteringar.

Det är i sammanhanget viktigt att betona att B gavs rätten att ta del av SUE:s ekonomisystem på grund av skrivningen i AFC.61. Beställare som önskar tillskansa sig denna rättighet kan med andra ord inte förlita sig på AB 04/ABT 06, utan det **krävs en väl genomarbetad AF-del**.

Som tingsrätten också påpekar **definierades inte "ekonomisystemet"** i parternas avtal, vilket (enligt tingsrättens bedömning) innebar att **ordalydelsen** inte gav besked om vilka rättigheter B innehade. Tingsrätten var därmed tvungna att se till andra tolkningsdata, såsom **avtalets systematik och övergripande rimlighet**.

Beställare – som vill ha en långtgående rättighet att granska entreprenörens kostnader – bör därför **noggrant överväga hur dessa avtalsvillkor utformas och formuleras**, med risk för att avtalsvillkoret annars inte tillämpas såsom det var avsett. I denna del gör därför beställare förmodligen **klokt att ta hjälp av juridisk expertis** för att utforma så heltäckande avtalsvillkor som möjligt. Avslutningsvis är rättsfallet intressant framförallt därför att det tydliggör att det i vart fall är möjligt för beställare att på avtalsrättslig grund tillskansa sig **goda möjligheter att granska och kontrollera entreprenörens kostnader**.

Målet har överklagats till hovrätten för västra Sverige. Prövningstillstånd har ännu inte meddelats. Hovrättens målnummer är T 8058–24. Vi kommer att bevaka målet och dess fortsatta utveckling.

Kontakt

Anders Eriksson
Advokat, Partner

Emma Lundin
Associate

Filip Karlsson
Associate

Gabriel Jonasson
Associate

